

Azərbaycan elləri

Dağlar qoynunda muzey qəsəbə – Lahıc

Bazar meydanından başlanan mərkəzi küçə çox vaxt qələbəlik olur. Çünki Lahıcın (İsmayılı rayonu) qədimliyini özündə əks etdirən tikililər, misgər emalatxanaları, dükənlər, binalar, kürəbənd (çay daşından tikilmiş kanalizasiya xətti), milli suvenirlərin satış yerləri bu küçədə yerləşir. Yerli və xarici turistlər də bu küçə boyunca hərəkət edirlər.

Emalatxanalardan yayılan çəki səs-ləri, alış-veriş edənlərin hay-küyü, nallı at-ların ayaq səsləri, dərman bitkiləri satanların küçənin hər iki tərəfinə düzdukləri çeşidli mallar, gecə-gündüz axıb gedən bulaqların şiriltisi daş döşənmiş küçələr qəsəbəyə xüsusi ab-hava, görkəm verir. Biz Lahıc Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun di-rektoru, usta Nəzər Əliyevlə onun Baş küçədəki emalatxanasında görüşdük.

Məlumat üçün deyim ki, Nəzər atasını uşaq ikən itirib. Evin böyük övladı olduğu üçün yeniyetmə vaxtından əmələrinin yan-ında çalışıb. Amma dərslərini də unutma-yıb. Orta məktəbi bitirib Pedaqoji Univer-sitetin riyaziyyat fakültəsinə qəbul olunub. Səkkiz il İsmayılının kəndlərində müəllim işləyib. Sonra 5 il Lahıc Dövlət Tarix-Mə-dəniyyət Qoruğunun nəzdində yeni təşkil olunan muzeyin direktoru olub. 1997-ci dən bəri (bir neçə il fasilə ilə) Lahıc Döv-lət Tarix-Mədəniyyət Qoruğuna rəhbərlik edir.

Nəzər bu gün də sənətindən ayrılmayıb. Deyir ki, bir gün emalatxanaya gəl-məyəndə elə bilirəm ki, daha əlim çəki tutmayacaq.

– Usta, yorulmuyasız. Deyəsən, siz qo-ruğun ikinci direktorusunuz?

– Doğrudur. İlk direktor Lahıcın ağ-saqqallarından olan, gözəl ziyalı Ənvər Balayev olub. O, pensiyaya çıxandan sonra könüllü olaraq işdən ayrıldı. Allah o kişiyə rəhmət eləsin.

– Sizcə, Lahıc Dövlət Tarix-Mədəni-yət Qoruğu hansı ehtiyacdan təşkil edilib?

– Sovetlər vaxtında sərhədlər qapalı olsa da, Azərbaycana müəyyən qədər xarici qonaq və turistlər gəlirdilər. Bu zaman on-ları respublikamızda, adətən, bir neçə yerə – Qobustana, Şəkiyə və Lahıca aparırdılar. Çünki bu məkanlarda ilkinlik qorunub sax-lanırdı, həm də qədim sənətkarlıq növləri yaşadırdı. Bu yerlər həm də tarix və təbiət abidələri ilə zəngindir. Elə bu səbəbdən də Lahıcın qorunması, turizm mərkəzinə çevrilməsi önəmli məsələyə çevrilmişdi. Nəhayət, 1980-ci ildə respublika Nazirlər Soveti Lahıc Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun təşkili məqsədilə qərar verdi.

– Qoruğun ərazisi neçə hektardır və burada qeydə alınan əsas tarix-mədəni-yət abidələri hansılardır?

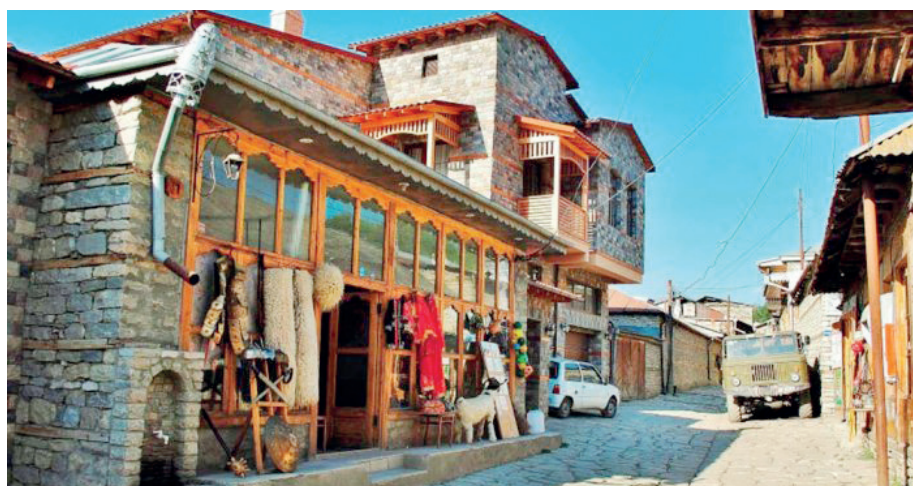
– Ümumi ərazisi 80 hektardır. Bunun 35 hektarı Lahıc qəsəbəsinin, 45 hektarı Ərəgət məhəlləsinin payına düşür. Bu əra-zidə xüsusi əhəmiyyətli 92 abidə qeydə alınıb. Əsas abidələr 5 məscid, 5 hamam, 2 körpü, 1 su dəyirmanı, 12 asma bulaq və XIV əsrə aid daş kanalizasiyadır (kürə-bənd). Qalanları isə yaşayış evləri, kita-bələr və sərəbələrdir.

Əvvəllər məscidlər pis vəziyyətdə olub. Artıq 4 məscid təmir edilərək din-darların istifadəsinə verilib. Ağolu məscidi də təmirini gözləyir. Yəqin ki, vəsait ayrıl-dıqdan sonra bu məscid də lazımı səviyyə-də təmir olunacaq. Onu da deyim ki, La-hıc Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi əvvəllər Ağolu məscidinin binasında yerləşirdi. O bina qəzalı vəziyyətdə düşdüyündən muzey “İcma evi”nə köçürüldü. Gələcəkdə muzey üçün ayrıca bina inşa edilmiş yaxşı olar-dı. Ağolu məscidinin binası isə təmirdən sonra əlyazmalar muzeyi kimi fəaliyyət göstərəcək. Çox gözəl təşəbbüsdür. Bu məqsədlə Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyində olan kitablar seçilib. Yararsız hala düşmüş kitabların və digər çap məhsullarının bər-pasına başlanılıb.

Yeri gəlmişkən deyim ki, orada elə əlyazmalar və köhnə dərslilər var ki,

Lahıcın keçmişi haqqında dəyərli statistik məlumatlar verir. Məsələn, o kitablar-dan biri Tiflisdə nəşr olunub. Kitabı La-hıca ilk dünyəvi məktəbin müəllimi Məmmədhasən Əfəndiyev yazıb. Qeyd edim ki, M. Əfəndiyev sonralar tanınmış etnoqraf alim olub. Yazılanlardan belə çıxır ki, Lahıc o zaman indikindən böyük olub. Məsələn, yazılana görə, Rusiyada təhkimçilik hüququ ləğv edilən illərdə Lahıca, ən azı, üç ustanın işlədiyi ema-latxanaların sayı 251 təşkil edib. Bir və iki usta işləyən emalatxanalar da nəzərə alın-sa, görün o zaman nə qədər istehsal sahəsi fəaliyyət göstərmiş.

Bəzən Lahıc haqqında danışanlar, ya-zanlar buranı sirlə bir yer kimi qələmə vermək istəyirlər. Mən isə düşünürəm ki, insanlar sakit, qorxusuz həyat sürmək üçün bu məkana yığışıblar. Çünki o vaxt-lar Azərbaycan ərazisinə tez-tez basqınlar olub, qırğınlar törədilib. Bu yerin yolu isə çətin olduğundan çox vaxt bura gəlib çıx-a bilməyiblər. Eyni zamanda, Lahıca hər cür məhsul becərilib, məişətdə zəruri olan qab-qacaq istehsal olunub. Tələbat olma-saydı, yəqin ki, bu qədər sənət növü inkişaf etdirilməzdi.

– Məlumdur ki, Lahıcı şöhrətləndirən onun tarixi, sənətkarları və bu yurdun gözəl təbiətidir. Bazar iqtisadiyyatı şərai-tində sənətkarlar necə işləyir, necə dolan-ırlar?

– Sovet dövründə misgərliklə məşğul olanlar çox idi. Amma keçid dövründə ya-ranan çətinliklər səbəbindən ustalar müxtə-lif şəhərlərə, əsasən də Şamaxıya, Bakıya getdilər. Onlar indi də öz sənətləri ilə məş-ğuldurlar. Usta hazırladığı məhsulu sata bilmirsə, necə yaşamaq, xammalı han-sı pulla almalıdır? Lahıca o sənətkarlar qalıblar ki, belə demək olarsa, heç nədən pul qazana bilirlər. Gedənlər yenə istəyə-n-də qayıdacaqlar. Onlar harada işləsələr də, yenə Lahıcın adını uca tutmağa çalışırlar.

Açıq deyim ki, xırda sənətkar-ların problemləri çoxdur. Bu məsələni isə müəyyən dəstək verməklə həll etmək mümkün deyil. Bizə dəfələrlə hətta faizsiz kredit vermək təklif olunub. Amma biz o kreditləri indiki qazanla qaytara bilmə-rik. Bunun üçün gərək ustanın hazırladığı məhsullar vaxtılı-vaxtında, istədiyi qiymətə satıla. İndi isə belə bir bazar yoxdur. Bazar xaricdə istehsal olunmuş aşağı keyfiyyətli mallarla doludur.

Onu da deyim ki, yeni nəsil gənclər də bu sahədə işləməyə, sənəti dərinədən öy-rənməyə meyilli deyillər. Onlar yaxşı qa-zancı olan işlər axtarırlar. Buna görə milli sənətin bir çox növləri getdikcə unudulur. Bu, problem isə yalnız bizdə yox, bey-nəlxalq miqyasda yaşanır. Qısaca desək,

bu məsələni zaman tənzimləməlidir.

Qoy bir misal da çəkim. Vaxtilə La-hıca sərəclik sənəti də yaşadırdı. Atlar üçün yəhər, noxta, üzəngi tikilirdi. İndi tərəkəmələrin çoxu atdan çox “Niva”dan istifadə edir, yaylaqlara da avtomobillə gəlirlər.

– Nəzər usta, bilirəm ki, sizin çox zən-gin etnoqrafik kolleksiyanız var. Bəlkə bu haqda özünüz danışasınız...

– 40 ilə yaxındır ki, toplayıram. Əv-vəllər el-obada belə əl işləri çox idi. Se-çim edib daha əskisini, gözəl işlənməşini toplamağa çalışırdım, verəcəyim pula da qızırğalanmırdım. Sonralar işbazlar gümüş malların xeyli hissəsini əhalidən alıb xarici ölkələrə apardılar.

Hazırda kolleksiyamda 3 mindən çox eksponat var. Ölçüsünə görə böyükləri qə-dim xalçalar, kiçikləri isə mis pullardır.

– Heç kolleksiyanızı almaq istəyənlər olubmu?

– Bir neçə dəfə olub. Ancaq satmağa ürək eləməmişəm. Çünki o əşyalar mənim üçün puldan qat-qat qiymətlidir.

– Kolleksiya zalında bir samovar dəsti də vardı. Mənə elə gəldi ki, o köhnə de-yildi.

– Doğrudur. O samovarı mən 8 aya işləmişəm. Üzərində Füzulinin “Leyli və Məcnun” poeması əsasında illüstrasiyalar çəkmişəm. O samovarı cənab Prezident Lahıca gələndə ona hədiyyə etdim. Çox

xoşuna gəldi. Təşəkkür etdi. Sonra dedi ki, mən bunu aparsam, tamaşaçılar bunu görməyəcəklər. Buna görə mən də bu əsəri sənin kolleksiyaya hədiyyə edirəm ki, qoy sənətsevərlər tamaşa edib, qiymət versinlər.

– Usta, bilirəm ki, siz müxtəlif vaxt-lar-da Azərbaycan Prezidenti ilə görüşmüşü-nüz. Emalatxananızda asılan foto-şəkil-lər də bunun sübutudur.

– Bəli, sənətimlə, işimlə bağlı Azər-baycan Prezidenti İlham Əliyevlə bir neçə dəfə görüşmək qismətim olub. Bu görüşlər onun rayonumuza səfərləri zamanı, Bakıda keç-i-rilən sərgilərdə, Novruz bayramı şənliklə-rində baş tutub. Bir neçə dəqiqəlik görüş-lər yaddaşımda böyük iz qoyub və həmişə hiss etmişəm ki, cənab İlham Əliyev sənətə, sənətkara xüsusi qayğı ilə yanaşır.

Mən, təxminən, 1996-cı ildən başlaya-raq, rayonumuzda və paytaxtımızda keç-i-rilən əksər bayram şənliklərində, turizm sərgilərində iştirak etmişəm. Yəqin sərgilərdə təqdim edilən əl işlərinin bəre-kətində olub ki, mən sonralar dəfələrlə pre-zidentimizlə görüşmüş, söhbətləmişəm. Onu da deyim ki, cənab Prezident Lahıcın inkişafına daim qayğı göstərir. O, sərgilərdə hər dəfə stendimizə baxdıqdan sonra Lahıca haqqında, onun turizmi və orada yaşayan insanların güzəranı haqda maraqlanıb.

– Usta, Lahıcın dünənini və bugü-nünü sabahına qovuşdurmaq işində sizə uğurlar arzulayırıq.

Söhbəti yazdı:
Səməd MƏLİKZADƏ